

Det gamle Bomhus.

Ved Lærer *Joh. Høirup*, Holbæk.

Lidt udenfor Holbæk tæt ved 8-Milepælen ved Landevejen fra Holbæk til Roskilde og København ligger „det gamle Bomhus“. Og rundt om paa Sjælland og Fyn vil man endnu mange Steder kunne se disse gamle Bomhuse, der i sin Tid laa med én Mils Mellemrum ved alle de store kongelige Landeveje i disse Landsdele.

Jeg tænker, at det er gaaet mange, som det er gaaet mig: vi har faaet Lyst til at vide noget mere om disse gamle Bomhuse. Jeg skal derfor her fremsætte de Oplysninger, som jeg har fundet. De vil forme sig som Svar paa følgende tre Spørgsmaal: 1) Hvornaar blev Bompengesystemet indført? 2) Hvor meget betaltes der i Bompenge? og 3) Hvornaar blev dette System afskaffet?

Efter at man i den sidste Trediedel af det 18. Aarhundrede havde paabegyndt Anlæget af de store og kostbare Chausseer, ønskede man at faa nogle Penge ind til Vedligeholdelse af disse Veje. Derfor bestemtes det ved kongelig Forordning, at der skulde rejses en Bom ved disse Veje for hver Mil. Denne Bom skulde altid holdes lukket, og først naar Bommanden havde faaet den fastsatte Betaling, maatte

han hejse Bommen op og lade de vejfarende passere. Saadanne Bomme blev efterhaanden rejst paa Sjælland og Fyn. Indtægterne bortforpagtedes ved Auktioner til den højstbydende.

Det var den 15. Februar 1786, at der udkom en „*kgl. Forordning angaaende Bompenges Erlæggelse paa de nye Landeveie, som deels allerede ere færdige, deels begyndte og herefter anlægges i Danmark*“. Heraf skal hidsættes følgende Uddrag, der dels besvarer det andet Spørgsmaal og dels giver andre Oplysninger:

„Ligesom Kongen af landsfaderlig Omhue for Undersaatterne har fundet det nødvendigt, for at befordre Communicationen i Danmark, at lade Chausseer anlægge paa de vigtigste Landeveie, med hvilke Arbeider det nu er kommet saa vidt, at i Sielland Landeveien til Corsøer og betydelige Strækninger paa de andre Landeveie kan ventes færdige om nogle Aar; saa for deels at skaffe Sin Kasse en billig Indtægt til deraf at udrede de til disse Veies Vedligeholdelse og Tilsynet medgaaende Udgifter, dels at lette Byrderne for Kiøbstederne og Amterne, som tage Deel i Veienes Anlæg og Vedligeholdelse, deels ogsaa, paa de ældre færdige Landeveie fra Khavn til Roeskilde og Fredensborg, for at indrette Veipengene mere forholdsmæssig til Veienes Længde og andre Omstændigheder, anordnes og befales herved:

1) Paa Landeveiene skal paa hver Miil opreises en Bom, hvorved de i § 3 fastsatte Passagepenge skal svares . . . De nye Bompenge skal fra 1. Mai 1786 af erlægges paa Veiene til Corsøer, Kiøge og Kallundborg . . .

3) Efterfølgende Bompenge svares af alle og enhver, som ikke efter § 4 derfor tilkommer Be-

frielse eller Moderation (disse nævnes i Skomager Wests Kontrakt), saasom:

For en Bondevogn eller Slæde	1 Skill.
For andre Vogne eller Slæder med 2 Heste	2 —
— — — — — med flere Heste	4 —
For en Kane med 1 el. 2 Heste	2 —
For en Kariol — —	2 —
For en Jagtvogn — —	3 —
— — — — — med flere Heste	4 —
For en Chaise, med 1 el. 2 Heste	4 —
— — — — — med flere Heste	5 —
For en af de brugelige Wiener-, Berliner- og andre udenlandske Reisevogne med Fordæk	
— — — — — med 2 Heste	5 —
— — — — — med 4 —	5 —
— — — — — med 6 el. flere Heste	6 —
For en Karet, med 2 Heste	5 —
— — — — — med 4 Heste	6 —
— — — — — med 6 el. flere Heste	8 —
For en Ridende	1 —
For Heste, Stykket	1 —
For Hornqvæg, Stykket	1 —
For Sviin, som bør være ringede (da uringede Sviin ei maae komme paa de nye Veie, under Straf af 16 Skil. for Stykket, foruden Foderpenge til dem, som opbringer dem),	
2 Stykker	1/2 —
For Faar eller Lam, 4 Stykker	1/2 —

Disse Bompenge skal, for saavidt leiede Heste og Vogne angaaer, betales af de Reisende eller Leierne, og ei af Foermændene*) eller Eierne . . . hvo som gjør en kort Omvei, alene for at undgaae Bommen, bør til den, som opbringer ham, og hvortil alene Bombetienten skal være berettiget, men ingen

*) Kuskene, tysk: Fuhrmann.

fremmed Person, betale een Rdlr., foruden at erlægge ved Bommen det paabudte.

5) . . . Og skal da vedkommende Forpagter af Bompengene være ansvarlig til, at de Veifarende af dem, som oppebære Bompengene, beegnes sømmeligen og ikke opholdes (Bommen var jo altid nede) eller affordres mere, end hvad de bør betale efter den i § 3 anførte Taxt, som paa et Bræt, kiendeligen malet, skal hænge ved hver Bom.“

Efter den ulykkelige Krig med England, Tabet af Norge, Statsbankerotten m. m., maatte der skaffes Penge, og ved Forordningen af 10. Februar 1819 blev Taksterne fordoblede. En halv Snes Aar senere, den 27. November 1830, udkom en Plakat, der nærmere beskrev de forskellige Køretøjer, men som ikke ændrede ved de 1819 fordoblede Takster.

Da Landevejene paa Lolland-Falster fuldførtes 1835, blev der ikke rejst Bomme derovre. Dette maatte selvfølgelig føre til, at Bommene paa Sjælland og Fyn ogsaa maatte nedlægges.

Det var heller aldrig blevet til særlig store Summer, disse Passagebomme havde indbragt. Et af de sidste Aar, de eksisterede — 1846 —, var den samlede Forpagtningsafgift, der indgik i Statskassen, 32,678 Rigsbankdaler.

Den 11. Marts 1851 vedtog Rigsdagen en Lov om Nedlæggelsen af de fynske Bomme. Nogle Aar senere, den 15. April 1854, vedtoges Loven om Nedlæggelse af Bommene paa Sjælland med Undtagelse af dem i gamle Københavns Amt; derinde findes de den Dag i Dag. Til Erstatning for Stats-, By- og Amtskasserne, imellem hvilke Bompengene var bleven fordelt, saaledes, at Statskassen fik den ene Halvdel, By- og Amtskasserne den anden, blev der

paalignet Hartkornsskatter til et Beløb af 9000 Rigsbankdaler.

Den sidste Bommand ude i det gamle Bomhus hed Jens Christian West. Han var født i Ny-

Bomhuset ved Holbæk.

købing Sj. den 6. August 1809. Efter Konfirmationen kom han til Holbæk og lærte Skomagerhaandværket og løste Borgerskab som saadan 1839. Han blev saa gift med Birthe Marie Bjerring, Datter af Snedkermester Bjerring, Pøsekrogen. Hendes Familie syntes imidlertid ikke om Skomagerprofessionen, og han forpagtede derfor Bommen ude paa Roskildevejen 1840. Det kostede imidlertid meget at overtage Bommen. Den maatte indløses med 400 Rdl., og de Afgifter, han skulde svare, var store.

Hans Kontrakt lød saaledes:

Hans Kongelige Majestæts til Danmark p. p.
 Directeur og Deputerede i Rentekammer-
 Collegio

Gjøre Vitterligt: at, da det ved Auction den 26de Marts 1840 af Skomager West af Holbek med 465 rbd. Sølv i aarlig Afgift gjorde Bud paa Passagepengenes Oppebørsel ved Bommen Nr. 8 paa Hovedlandeveien imellem Kjøbenhavn og Kallundborg i 4 Aar, fra 1ste Mai 1840 til 1ste Mai 1844, er approberet ved allerhøieste Resolution af 15de April 1840, og da behørig, under 11te Mai samme Aar tinglæst, Cautionsbevis er hertil indkommet, saa overdrages Oppebørselen af bemeldte Passagepenge i fornævnte Tidsrum herved i Forpagtning til bemeldte Skomager West paa efterskrevne Conditioner:

1ste Post.

Ved forbemeldte Bom Nr. 8 oppebæres de ved Forordningerne af 15de Februar 1786 og 10de Februar 1819 samt Placaten af 27de November 1830 paabudne Passagepenge for een Miil. Og har Forpagteren, i Henseende til Bompengenes Oppebørsel og Maaden, hvorpaa de Veifarende bør beegnes, med mere, at rette sig efter hvad der desangaaende er bestemt.

2den Post.

Ifølge § 4 i Forordningen af 15de Februar 1786 skulle Alle, som reise til deres egen Sognekirke, til nærmeste Mølle med Korn til Formaling, til Sognets eller nærmeste Smedie, hjemføre Brænde fra egne eller Godseiernes Skove eller Tørv fra egen eller nogen af dem leiet Tørvegrund, der er beliggende i samme Sogn, hvori de boe, og Bommen er, transportere Kornvarer og Fourage, som efter Udskrivning, Licitation eller Anordning leveres til kongelig Tjeneste efter Amtsforvalterens, Godseiernes eller disses Forvalteres Attester, ligesom og de, der, uden Betaling eller for Betaling, forrette Konge- eller Frireiser selv eller for Andre, Alt baade paa Hen- og Hjemveien, — for Bompenges Erlæggelse være aldeles fritagne.

3die Post.

Ligeledes bør alle kongelige Vogne, de kongelige Rust- og Materialvogne indbegrebne, saavel som de kongelige ridende og agende Poster med de til samme hørende Vogne, og alle fra Postcontorerne affærdigede Stafetter ogsaa for denne Afgifts Erlæggelse være aldeles fritagne. — Og ere Postførerne i Henseende til Posten, paa Bombetientens Forlangende, forbundne til at forevise de fra Postkontorerne medgivne Timesedler til Oplysning om Antallet af de Vogne, der virkelig henhøre til Posten.

4de Post.

Ifølge kongelig Resolution af 30te Mai 1808 fritages endvidere for Bompenges Erlæggelse de kongelige Generaladjutanter og de til Generalstaben henhørende Officerer med deres Adjutanter, naar de bære den til deres Distinction henhørende Uniform, uden derfor at forevise noget andet Tegn. — Ligeledes bør Officerer og militaire Embedsmænd, som i Embedsanliggender gjøre Reiser imellem de Byer, hvor de respective Regimenters Afdelinger garnisonere, være fritagne for Bompenges Erlæggelse, naar de bære hvilkensomhelst reglementeret Uniform. Iligemaade ere de, som have Rentekammerets Tegn, frie for Bompenges Erlæggelse, ligesom og de ansatte Provster paa deres Reiser indenfor deres Districts Grændser, samt Branddirecteurer paa deres Embedsreiser ligeledes i deres Embedsdistricter.

5te Post.

Ifølge Placaten af 17de April 1804 bliver af alle Vogne, der befindes at have andre Søm i Hjulene end forsænkede i Skinnerne og med flade Hoveder, at erlægge dobbelte Bompeng.

6te Post.

Forpagteren, der efter lovlig Taxation, foranstaltet paa hans Bekostning, har indløst fra hans Formand Bomhuset og Bommene, erholder ved Forpagtningens Fratrædelse paa samme Maade Erstatning for bemeldte Bom og Bomhuus.

7de Post.

Forpagteren er pligtig til i hele Forpagtningstiden at erlægge saavel Brandkontingent af Bomhuset, som den aarlige Leie, der tilkommer Grundeieren eller Brugeren for Overladelse af Pladsen, hvorpaa Bomhuset er opført.

Sde Post.

Forpagtningsafgiften Fire Hundrede, Tresindstyve og Fem Rigsbankdaler Sølv betales aarlig paa Holbæk Amtsstue i 4 Terminer, nemlig ved hvert Quartals Udgang, hvergang med $\frac{1}{4}$, enten i rede Sølv eller med Sedler og Tegn efter den paa Forfaldstiden gjældende Quartalscours. — Naar Forpagtingen er udløben, indsender Forpagteren til Rentekammeret Holbæk Amtsstues Generalquittering for Afgiftens rigtige Betaling, saavel som denne Contract in originali, hvorefter først det ommeldte Cautionsbevis tilbageleveres til Extradition.

Rentekammeret, den 17de Juli 1841.

(ulæseligt Navn.) V. J. Unsgaard. Villh. Jacobsen,
const.

(Segl, hvori staar):

S. R. M. Danicæ Consilii Camerae Sigillum.

Neergaard.

1855, da West havde været Bommand i 15 Aar, blev Bommen nedlagt i Følge ovenomtalte Lov. West havde ikke haft stor Fortjeneste som Bommand, mange af Vognene kørte nemlig om igennem Taastrup for at spare Bompengene. Han kunde derfor ikke købe Bomhuset, men dette blev solgt til Ejeren af Holbæk Ladegaard. Imidlertid blev West ved at bo i det gamle Bomhus til sin Død 1890. En af hans Døtre ejer nu Huset, idet hendes nu afdøde Mand, Skomager Jensen, købte det som Arvefæste af Godsejer Ree paa Ladegaarden 1899.